

Versek a *Vitorlák emléke* ciklusból

RÜGEN—OSTSEE—BALTIKUM—
GREIFSWALD, STRALSUND, SASSNITZ,
BARTH, ROSTOCK, WARNEMÜNDE, WISMAR:
RÉGI HANSA-KIKÖTŐVÁROSOKBAN
GITI V E L T E T T U T A Z Á S A I N K
EMLÉKÉBEN, 1980. AUGUSZTUS 02—09.

1.

*Ez a tengerparti táj, Giti, nem az Égei-Szigetestengeri
Rhodosz, Naxosz, Mitilini, nem a rejtélyes, archaikus Kréta
virradati és alkonyi azúrja alatt fürdik forró sugarakban
nem a latin-levantei mediterrán fényei, nagyságos napfelkeltéi
és éjjelig élő napnyugtái, nem örökzöld pálmák, nem ágavék,
nem napóra-árnyú szálciprusok szegélyezett ez a partvidék:
ez Észak! Kap Arkona! Itt pineák és oleánderek helyett
fekete fenyesek sűrűjét járjuk, ki a balti partokig,
ahol már csak szél-tépte cserjék, tarolt bozótok érik
el az első hullámokat, ha holtan is, mert meghalnak mind
a dűnék homokján, a jégkori sziklatömbökön s a ködökben —
Valami hiábavaló délre-honvágyban él a hajdani Hansa-föld,
s mégis, Észak is milyen szép!,
ha utunk nemsokára majd délre tart:
megéled bennünk akkor a balti emlék!*

(variáns:

és ha utunk egyszer már délre tart:
megéled bennünk észak emléke majd!)

2.

Wilhelm Brüggemann festménye:

Kilátás a tengerre, Rugard partjáról (Rügen)

*Egy út ugyan vezet
a kemény, éles dűnesorok között,
— a heringhalászok útja ez —
de túl a pusztult partszegélyen:
hullámok átvilágított és világló fehérje
ólomszürke falakban, mély morajjal omlik össze
és senki nem járja a jégtarolta tengertájat,
csak egy szálmagányos férjfalak sziluettje
látszik, messze kint, a halászok útján,
a tenger felé tart, de nem úgy halad,
mintha még valakivel találkozni menne
a hantokhoz hasonló homokhalmok között — — —*

WARNEMÜNDE, OSTSEE, 1980. AUGUSZTUS —
— GITIVEL!

„Und brennt der Himmel und sieht man's gut:
Ein Wrack auf der Sandbank! Noch wiegt es die Flut:
gleich holt sich's der Abgrund...”

Nis Randers, Otto Ernst

Észak ércei az égen!

Most mintha svéd, a norvég hegyek, hegységek:

*— a Svartisen, a Snetind, a Kvigtind, a Rastigaissa,
a Njunnesvarre, a Glittertind, a Stroms vattudal,
a Sånffället, a Jämtland, a Jekkevarre, a Folgefonn,
a Trollheimen —: jégkori mélységeiből, világúri üregeiből
valami okkult-misztikus „swedenborgi” fordított gravitáció
elő-anyagi, anyag-előtti, őselemi erejével, a millió megatonna
súlyos mágneses sziklaláncok arktiszi tömbjei alól:
egy fehér és lávátlan-lángtalan vulkán-lökéssel föltörték volna
— újra a napvilágra — a f é m e k, föl, a Balti-tengeri holt
partokat örökkön borító s a láthatárt leszakító felhő-fennsíkokig
és most ott fenn együtt izzik:*

*vas, vanádium, wolfram, vörösréz, ón, ólom, cink, nikkel, króm,
kobalt, mangán, urán, kvarc: égő érc ez a mai-hajnali balti
ég-táj, ez a pirkadat-pillanati tengerhatár,
ez a warnemündefi virradat, de érzem, hiábavalóság
remélni azt, hogy ez a páncél-tükör hajnal sokáig,
hosszan így és ilyen marad, igen, eljön a dél,
a délután, az alkony, az este és az éjfél,
és a következő, a másnapi hajnalon: s jó, hogy akkor
Giti, mi már nem leszünk itt —: a szabad, a tiszta, égő ércek
az égboltról addigra visszazuhannak a magashegység-mélyekbe,
kihülve aludni távoli és álomtalan anyag-álmukat tovább,
pedig most mind élnek és égnek, a fényben élnek és éjszakák,
évmillió-éjszakák öröksötétjét-örökidejét élik és égik
és lángolják, mint mi a pillanatot, ami alig kezdődik:
máris emlék! Mert minden történés: tékozlás is.*

*Nézd, Giti, amíg egy percig még valami ismeretlen
és emberelőtti világból szabadult fénnel; ős-sugarakkal
világítanak az ércek, a fémek,*

(— most acélkohók tőlük a felhők! —)

aztán, noha augusztus van:

öröksötét-örökjég-öröktél holterükbe visszatérnek —

4.

Caspar David Friedrich festménye:

Kilátás Rügen szigetén, Kap Arkona fokánál,
fehér mészkősziklák hasadékán át, 1980. VIII.
3-án, Gitivel — éppen azon a helyen,
ahol valaha régen az északot festő Friedrich állt

A szirtek szélén „áll meg” a kép — — — — —
Túl: a t e n g e r — — — — —
Régen kiszáradt, elsodort faágak hasadnak, törnek
lombjuk-vesztetten, holtukban is a balti viharban — — —
A sziklatorlaszok között egy rémes,
egy iszonyú, egy szörnyű terasz van,
ahonnan négy vitorláshajó halvány rajza látszik —
Ez nem tájkép! Ez üzenet! Ez kérdés! És rá: már a válasz is!
Minek a parton állni? Minek a vizekre szállni?
Minek a szemnek-végtelent egy képkeretbe zárni?
Miért és hová hív mindig máshová mindiünket a honvágy?
Hiszen a fojtó, a fájdalmas, a hazulról-elűző érzés
az ott-maradót s az útrakelőt egyként ugyanoda vezérli úgyis!

5.

Carl Gustav Carus festménye:

Tölgyek a tengerparton

„O Land der dunkeln Haine,
O Glanz der blauen See,
O Eiland, das ich meine,
Wie tut's nach dir mir Weh!
Nach Fluchten und nach Rügen
Weit über Land und Meer,
Mein trautes Ländchen RÜGEN,
Wie mahnst du mich so sehr!

Nie werd' an deinem Strande
Ich Pilger wieder sein.
Drum grüss'ich aus der Ferne
Dich, Eiland lieb und grün:
Sollst unterm besten Sterne
Des Himmels ewig blühn!"

Honvágy Rügen után (1842)
Ernst Moritz Arndt

Tört tölgyek. Hatalmas törzseiken túl:
az ágaikat, lombjaikat életfogytiglan túlélő

— — — — — t e n g e r — — — — —
A tölgyek itt mind romokban, óriás terebélyüket
az északi szél tépte szét, de mégis élnek!
Messze mögöttük, távol az egykori partokig
legörgött jégkori vándorszikláktól, itt is,
a zord rügeni réteken: reménnyel nyílnak
a fehér anemónák és Jasmund keleti partjain
nagy erdők állják még a tenger-tér felől támadó
orkáni erőket, immár kísértet erdők,
növényi rémek, de ritkuló vadonjuk
még ellenáll a közúzó hullámoknak
és rejtélyes ág-romjaik fölmagasodnak
a téli tengeréjek köd-szörnyei előtt!

6.

Hans von Bartels metszete:

Stralsund kikötője 1881-ben

*Nem léteznek már ezek a boldog parti házak
és ez a kikötő-csendélet sem létezik már ilyennek,
mégis megőrizte máig egy múlt századi metszet:
és érzem, a képet nézve, hogy „kishijján” visszatérne
és élne és működne újra, valami másvilági lassúsággal
a sok stráfkocsi, a hidvámház előtt álló batárok,
szekérsorok s megjelenének megint — e metszet szerint —
a hálóikat esténként száradni kifeszítő halászok
és élne újra az a régi csend is, annyi bárkán,
annyi akkor révet-ért s azóta a zajló jéghatáron
legénységével s rakományával együtt megsemmisült
bátor, gyors vitorlás, fehér vászomból annyi delta,
annyi triangulum, annyi árboc és fedélzet!*

*De nem,
mert lehetetlen . . . Csak ez a metszet „él”: világtalan,
minékünk megmutatni, milyen volt a világ, milyen az élet,
mely már végérvényesen a semmiben „van”
és őrzi csak egy képkeret . . .*

7.

Edith Dettmann festménye:

Parasztház Ummanz szigetén, Rügen nyugati partjainál, az Udarser Wiek öbölnél. Augusztus. 1980. Gitivel!

*Most indul el az első, a hajnali
Schaproder-boddeni komp Hiddensee szigete felé —
A tőkehal-, az angolna-, a csuka-, a lepényhal-,
a fogas-, a hering-halászok mélyhálós bárkái már
régén kifutottak réveikből, a cölöpös mólók mellől —
Megnyílnak mind nappali színükre:
a vérvörös gólyaorr-virágok, a gerániumok,
és elsőt lélegeznek a kereklevelű harmatfüvek,
a rotundifoliák és színébe-nyílik a tarka kosbor,
a tengerparti iringó, a vörös madársisak-virág
és éled, élesedik a fényben a gyapjúsás — — —
Már forognak a magas, parti szélalmok is,
csak a megalit sírok s bronzkori homokhalomsírok
maradnak immár mindörökre némák,
mint ahogy holt-csendesek és mozdíthatatlanok*

a rügeni ó-szláv magzúzó-tömbök,
ezer éve semmit nem őrlő malomkövek,
a bergeni, az altenkircheni pogány sírkövek,
ahogy Sagard templomának napórája,
ahogy Schaprode térítő templomának
hatalmas, nyers kőtömbökből emelt fala,
az ősi, lovagi schaprodei templom apszisa,
ahogy Szent Jürgen magányos lovagszobra
Wiek tengerszéltől rombolt, fűvel-bozóttal kivert
oromzatu templomában — igen, mind egy-csendbe-törten,
magunknak is — a világnak is: megsemmisülten
„vannak” egy láthatár-nélküli, holthullámok-mosta
tengerszélien — — — — —

De nem némák már — hogy a hajnal él — a parti kunyhók,
a ladikok, a csónakok és hirtelen hatalmasra nő meg
a fehér északi nádas, sirályok csapnak fel a sziklák felől,
éles ívben röpködnek a bárkák hulladék-zsákmánya után,
magasan fölöttük rétisas kering — — — — —
a parti sólyákon épülő új halászhajók palánkjain
most kezdik meg munkájukat a hajóácsok
épít az északi hajnal, egy másnapot: mintha világot!

Edith Dettmann naiv festménye,
valami nagy régiséget rejt,
ahogy képén a házakat egymáshoz falazza szinte,
mert nemzedékről-nemzedékre éltek így a rügeni partokon,
egyformán, ugyanúgy, annyi ilyen hajnalon,
át annyi — ugyanilyen hajnalokkal teli évszázadon,
Rügen és Arkona fehér szirtfalas foka alatt,
hogy hinni remélem, békésen elhinni szeretném:
így volt itt és ilyennek kellett legyen rendjén
a régen-élt életek sora
s nemkülönben ennek a sornak ez a mai hajnala!

Tudom, tudom én is, kedves-ismeretlen
Edith Dettmann, északi, rügeni „képíró”,
hogy az „élet álom” s hogy csak az emléke
az, ami igaz, ami megmarad, ami való!